

Het herdenkingsproject van Defensie 1914-2014

VAN LUIK NAAR DE IJZER

DEFENSIE

Herdenken is vrede bewaren
www.be14-18.be

.be

2014-18

Op initiatief van Vice-Eerste Minister en Minister van Landsverdediging Pieter De Crem hebben de verschillende instellingen onder zijn verantwoordelijkheid, samen met Defensie en de Historische Pool Defensie, n.a.v. 100 jaar Eerste Wereldoorlog de handen in elkaar geslagen voor een militair gerelateerd herdenkingsprogramma met nationale uitstraling. Het programma is complementair aan het federale programma waarvan het de doelstellingen onderschrijft: de collectieve herinnering, het gezamenlijk streven naar een vreedzame toekomst en de solidariteit en het partnerschap. Er werd ook maximaal afgestemd met de initiatieven van internationale partners, deelstaten, provincies en gemeenten in dezelfde periode.

Telkens als in dit document verwezen wordt naar een activiteit Defensie, moet daarbij worden gedacht aan initiatieven die besproken en gecoördineerd werden door alle instellingen waar de Minister van Landsverdediging voogdij of verantwoordelijkheid over heeft. Deze omvatten:

- het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis,
- het Nationaal Geografisch Instituut,
- Instituut voor Veteranen Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-strijders en oorlogsslachtoffers
- het Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk,
- het Koninklijk Instituut van Mesen,
- de Centrale Dienst voor Sociale en Culturele Actie

Het monument voor lansier Fonck, de eerste Belgische militair die sneuvelde op 4 augustus 1914.

Cover: Het reduit van het fort van Steendorp (bij Temse), vernietigd door het Belgische leger om niet in Duitse handen te vallen.

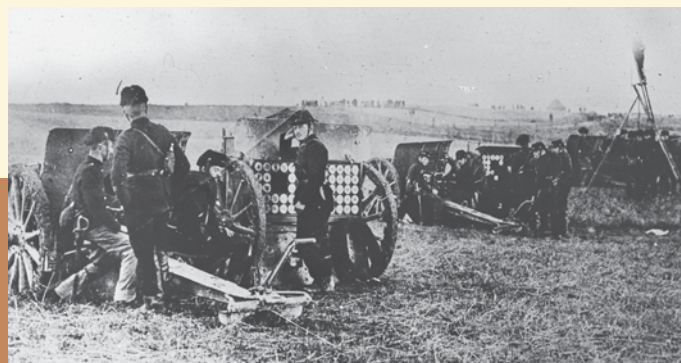
Achterflap: Een Belgische soldaat op wacht aan de IJzervlakte.

HET BELGISCHE LEGER EN DE EERSTE WERELDOORLOG

Op 4 augustus 1914 overschreden Duitse troepen de Belgische grens voor een snelle doortocht naar Frankrijk. België kreeg bij zijn onafhankelijkheid een verplichte gewapende neutraliteit opgelegd en kon dit niet aanvaarden. Als garanten van onze neutraliteit snelden de Britten te hulp met een expeditieleger. Zo waren de kaarten snel geschud: Frankrijk werd bondgenoot en het Duitse rijk de vijand. Het Belgische leger van 1914 was slecht georganiseerd met één (en naderhand twee) cavaleriedivisies en zes legerdivisies tegenover een veel te groot aantal vestingstroepen in meestal 19de eeuwse forten. Ook de bewapening en uitrusting waren sterk verouderd. Toch hielden de forten van Luik stand tot 16 augustus en deze van Namen tot de 25ste. Intussen kon het veldleger zich terugtrekken naar het 'Réduit national' in Antwerpen. Hierbij werden in de omgeving van Tienen (o.a. bij Halen) verschillende ophoudingsgevechten geleverd. Na enkele uitvallen

vanuit Antwerpen ging een Duitse legermacht ook hier tot de aanval over. Na de capitulatie van de stad op 10 oktober staken 33.000 vestingsoldaten de grens over met Nederland waar ze geïnterneerd werden. Onder afdekking van de eigen cavalerie en Franse en Britse Marinetroepen bereikte het gros van het veldleger midden oktober 1914 de IJzervlakte.

Bij de terugtrekking op de IJzer als natuurlijke verdedigingslinie telde het Belgische leger nog slechts 75.000 manschappen of 40% van de getalsterkte van bij de mobilisatie. De eigenlijke Slag aan de IJzer opende op 18 oktober en vanaf 25 oktober begonnen de Belgen met het dichtten van de doorgangen onder de spoorweg Diksmuide-Nieuwpoort. Daarop werd het waterpeil via het hydrologisch complex van Nieuwpoort in verschillende fases verhoogd met zeewater.

Belgische veldartillerie in actie.

Die kunstmatige overstrooming verhinderde een verdere Duitse doorbraak en redde het uitgeputte Belgische leger van de totale vernietiging. Tot 10 november 1914 werd nog verder gevochten. Nieuwpoort bleef met Franse steun in Belgische handen maar Diksmuide werd uiteindelijk door de Duitsers ingenomen. Tijdens de Slag aan de IJzer telde het Belgische leger 18.500 slachtoffers, waaronder 3.000 doden. De Duitse inval was tot staan gebracht en België had internationaal respect afgedwongen.

Een Belgische genie-eenheid hield vier jaar lang de overstroomingen in stand zodat de Duitsers aan het IJzerfront niet verder vooruit kwamen. De streek tussen Nieuwpoort en de Blankaart bood dan ook de aanblik van een grote watermassa met daartussen honderden kleine eilandjes, vaak rond iets hoger gelegen hoeves, die nu eens door de Belgen, dan weer door de Duitsers ingenomen waren. Die vooruitgeschoven posten (grand'garde) werden door het ondergelopen terrein verbonden met houten loopbruggen. De belangrijkste Belgische verdedigingslinie bevond zich achter de spoorwegberm Diksmuide-Nieuwpoort. Loopgraven en verbindingsgangen ('boyaux') werden door de hoge grondwatertafel heel vaak bovengronds opgebouwd met zandzakken. Aan die toestand zou weinig verandering komen, want ondanks het feit dat het Belgische leger zijn front bij herhaling uitbreidde, bleef het toch grotendeels buiten de moordende offensieven van de geallieerden. In vier jaar tijd leverden die rond de stad Ieper vijf grote slagen met bijna 1.000.000 doden, gewonden en vermisten tot

gevolg. De helft ervan viel tijdens de derde slag bij Ieper van 1917, beter bekend als de Slag van Passendale.

Toch kreeg ook de Belgische soldaat aan het IJzerfront het hard te verduren, want zijn uitrusting, voeding en voorzieningen waren veel slechter dan die van de geallieerden en ook zijn soldij was slechts een fractie van wat een Britse soldaat kreeg. Aan het IJzerfront vonden dan wel geen grote

Een houten loopbrug in de overstroomde IJzervlakte.

offensieven plaats, maar ook de Belgische soldaat was er vier jaar lang onderhevig aan beschietingen en aan allerhande ziektes. Die vonden hun kiemen in het vervuilde en stilstaande water. Tegen 1917 zat het moreel van de Belgische soldaat op een absoluut dieptepunt met heel wat disciplinaire problemen tot gevolg. Het ontbrak de Belgen immers zowel aan de nodige 'inspanning' (zinvolle operaties i.p.v. het bijna clichématige vullen van 'vaderlandertjes') als aan 'ontspanning'. Daardoor heerste er een algemeen gevoel van ontevredenheid. Ook de kloof tussen de soldaten aan het front en de overwegend Franstalige legerleiding en onderofficieren was groot. In bepaalde kringen van het middenkader maakte de Vlaamse beweging dan ook sterk opgang, die probeerde de ontevreden 'piot' mee te krijgen.

Het duurde tot 1917 vooraleer overheid en legerleiding inzag dat er meer nodig was dan nieuwe wapens en uitrusting. Er moest ook geïnvesteerd worden in training en onderwijs en de leefomstandigheden aan en achter het front waren dringend aan verbetering toe. Maar eenmaal in gang gezet, was de transformatie opmerkelijk en wierp ze snel haar vruchten af. Toen de Duitsers in het voorjaar van 1918 hun Lente-offensief lanceerden en overal aan het front grote terreinwinst boekten, kwamen ze enkel bij Merkem in de Belgische sector niet vooruit. Dat gaf een nieuw elan. In de zomer van 1918 keerden de oorlogskansen definitief in het voordeel van de geallieerden. Koning Albert I kreeg het bevel over de 'Legergroep Vlaanderen' met daarin het Belgische leger, het even grote Britse Tweede leger en twee Franse korpsen.

Herstellingen aan de dijken van de IJzer.

Het Belgische front werd uitgebreid tot aan de weg Ieper-Zonnebeke en had daarmee een breedte van 38 km. Aan de vooravond van het eindoffensief telde het Belgische leger 170.000 manschappen, waarvan de gevechtseenheden ingedeeld waren in één cavalerie- en zes legerdivisies. Er waren 30.000 paarden, 1.000 geschutstukken, 100 vliegtuigen en aanzienlijke hoeveelheden geniemateriaal. Daarmee was het Belgische leger een strijdmacht van betekenis geworden.

De eerste fase van het eindoffensief was de moeilijkste en behelsde het doorbreken van de heuvelrug in het midden van West-Vlaanderen en de inname van Passendale. Deze was in 1917 door de Britten veroverd, maar in het voorjaar van 1918 door de Duitsers heringenomen. De aanval opende in de morgen van 28 september en tegen de middag was de eerste Duitse stelling al ingenomen. De tweede Duitse stelling viel op 29 en 30 september. Tot 4 oktober werd nog tevergeefs gepoogd om ook de derde Duitse stelling ('Flanders I') voor Roeselare te doorbreken. Dat gebeurde pas bij de opening van de tweede fase (14 oktober), waarbij heel het front vooruit schoof met de lijn Roeselare-Tielt-Gent als centrale as. Na de overschrijding van het kanaal Roeselare-Leie werd snel vooruitgang geboekt. In die tweede fase verlieten de Belgen ook definitief hun stellingen achter de IJzer om eerst langs de kust en daarna vanuit het noordwesten landinwaarts te trekken. Eind oktober 1918 viel de hele Duitse verdediging als een kaartenhuisje in elkaar en in de derde fase van het eindoffensief volgden de Belgische troepen de aftocht van de Duitsers op de voet tot aan het kanaal Gent-Terneuzen, waar het op 11 november om 11 uur tot een wapenstilstand kwam. Op 22 november 1918 volgde de triomfantelijke intocht van de koninklijke familie in Brussel. De meeste soldaten werden in de zomer van 1919 gedemobiliseerd, maar voor een deel volgden nog enkele lange bezettingsmaanden in Duitsland en naderhand van het Rijnland. Tijdens het eindoffensief telde het Belgische leger ongeveer 30.000 slachtoffers, waarvan bijna 3.400 gesneuvelden.

Hoewel het Belgische leger grotendeels buiten de bloedige operaties aan het Ieperfront bleef, kwamen in de Eerste Wereldoorlog toch 41.000 Belgische militairen om het leven, naast een groot aantal burgers. De ravage van 1914 in enkele steden en dorpen en vooral de totale vernietiging van een groot deel van de Westhoek, zorgden ervoor dat de prijs die België voor de oorlog betaalde toch bijzonder hoog was. Het land had ook zwaar geleden onder de bezetting, want een groot deel van de industrie was ontmanteld en duizenden burgers waren gedeporteerd voor verplichte tewerkstelling.

Aan het front zelf had het Belgische leger een merkwaardige transformatie ondergaan van een 19de-eeuws verouderd geheel naar de actieve operationele strijdmacht van 1918. Daarmee was de basis gelegd voor de moderne Belgische strijdkrachten.

Britse en Belgische militairen tijdens het geallieerd eindoffensief.

HET HERDENKINGSPROGRAMMA VAN DEFENSIE

Om de rol van het Belgische leger in de Eerste Wereldoorlog op een passende wijze te herdenken, wordt elk jaar rond een bepaald thema gewerkt dat in grote lijnen ook de chronologie van de historische gebeurtenissen volgt.

2014 – VAN LUIK NAAR DE IJZER

Op de schending van de Belgische neutraliteit van 4 augustus 1914 volgden het verzet van de vestingtroepen in de fortengordels rond Luik, Namen en Antwerpen, de terugtocht van het veldleger naar de IJzervlakte en vier jaar stellingenoorlog.

2015 – LEVEN EN LIJDEN IN OORLOGSTIJD

De eerste gasaanval van 22 april 1915, die bij Steenstrate ook Belgische slachtoffers maakte, is misschien wel het bekendste feit uit het tweede jaarthema. Zowel het fysisch als psychisch lijden van de frontsoldaten komt aan bod, maar ook het lot van de krijgsgevangenen in Duitsland, de geïnterneerden in Nederland, de achterblijvers thuis en het rouwen om de doden met de aanleg van de eerste oorlogsbegraafplaatsen.

2016 – DE OORLOG TE LAND, TER ZEE EN IN DE LUCHT

Voor Defensie is 2016 het uitgelezen jaar om in te gaan op de introductie van nieuwe technieken, de ontwikkeling van de marine en de luchtoorlog, maar ook op de andere fronten waar Belgische troepen operationeel waren. De Belgisch-Congolese 'Force Publique' stak in 1916 het Tanganikameer over en trok op naar Tabora in Duits Oost-Afrika (thans Tanzania), terwijl in Rusland het Belgisch Korps van de Autokanonnen (ACM) ingezet werd.

2017 – DE INTERNATIONALE OORLOG

In de tweede helft van 1917 woedde op Belgische bodem de bloedige slag van Passendale, voorafgegaan door de mijnen-slag bij Mesen-Wijtschate. Naast Fransen, Britten en Duitsers sneuvelden ook duizenden Australiërs, Nieuw-Zeelanders, Canadezen, Ieren en Zuid-Afrikanen. Defensie wil dit internationaal gegeven niet alleen in een historische context plaatsen, maar ook linken aan de huidige internationale samenwerking waarin nog steeds met de partners van toen, maar ook met de vroegere tegenstanders samengewerkt wordt.

2018 – VAN DE IJZER TOT BRUSSEL

Voor het Belgische leger was het geallieerde Eindoffensief het einde van een lang transformatieproces, van een 19de eeuws leger naar een goed uitgeruste en goed getrainde strijdmacht die vol vertrouwen met de geallieerden optrok tot midden Oost-Vlaanderen, waar op 11 november de wapenstilstand intrad. De basis voor het moderne Belgische leger was gelegd.

2019 – DE VERLOREN VREDE

De meeste Belgische soldaten werden in de zomer van 1919 gedemobiliseerd, maar voor een deel volgden nog lange bezettingsmaanden in Duitsland. Deze kwamen voort uit het Vredesverdrag van Versailles dat door Duitsland als een overwinningdictaat ervaren werd zodat in de afloop van de Eerste Wereldoorlog al de kiemen lagen voor de Tweede. België liet zijn neutraliteit varen en ging nauwer samenwerken met zijn bondgenoten uit de oorlog met wie het in mei 1940 opnieuw een onrechtmatige inval probeerde af te slaan. Uit twee wereldoorlogen kwam een leger dat tot op vandaag het bewaren van de vrede boven alles stelt en dat helpt in gebieden waar vrede zoek is omdat België als geen ander weet wat het is om zelf van de internationale gemeenschap hulp nodig te hebben.

Deze brochure beperkt zich tot de initiatieven van Defensie voor het eerste herdenkingsjaar dat volledig in het teken staat van de rol van het Belgische leger in de Eerste Wereldoorlog.

De Blijde Intrede in Brussel in '18

PUBLICATIES

'EEN KLEIN LEGER IN DE GROOTE OORLOG'

Defensie brengt een publicatie uit over het Belgische leger tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het is een aangrijpend fotoboek, aangevuld met een DVD dat de Belgische soldaat van 14-18 een gezicht geeft tegen de achtergrond van de historische gebeurtenissen.

'14-18: OORLOG IN BELGIË'

Het wetenschappelijke onderzoek voor het herdenkingsjaar heeft geleid tot een lijvig boek over de militaire operaties in België tijdens de Eerste Wereldoorlog, zowel deze van het Belgische leger als deze uitgevoerd op Belgische grondgebied. Het werd geschreven door de historici Tom Simoens en Dave Warnier, verbonden aan de Koninklijke Militaire School, en Franky Bostyn van de Historische Pool van Defensie o.l.v. Prof. Em. Dr. Luc De Vos, auteur van meer dan 40 militair-historische werken en voorzitter van de Historische Pool van Defensie. '14-18: Oorlog in België' is geïllustreerd met meer dan 50 kaarten en 400 foto's, waarvan een groot deel nooit eerder gepubliceerd.

MUZIEK CD: WORLD WAR I – A MUSICAL DIARY

Defensie beschikt vandaag over drie professionele muziekka-pellen, elk met een aparte muzikale identiteit. Zij staan in voor de muzikale omlijsting van protocollaire en militaire plechtigheden, talrijke herdenkingsactiviteiten en concerteren geregeld in binnen- en buitenland.

Hun CD t.g.v. 100 jaar WO I is een mooi gevarieerd eerbetoon aan het verleden met verrassende en frisse muziek arrangementen uit het heden.

Contact: *royalbands@mil.be*

'BIBLIOGRAFIE BELGIË EN DE EERSTE WERELDOORLOG'

Begin 2014 verscheen het derde deel van de 'Bibliografie België en de Eerste Wereldoorlog' met de titels van alle werken die vanaf 2001 over het thema verschenen zijn. De publicatie is een samenwerking tussen het Algemeen Rijksarchief en het Koninklijk Legermuseum.

'CONGO AAN DEN YSER'

Het boek 'Congo aan den Yser' van historica Griet Brosens van het Instituut voor Veteranen-NIOOO, brengt het verhaal van 32 Congolezen die tijdens de Eerste Wereldoorlog omkwamen in dienst van het Belgisch leger en die streden in Namen, Antwerpen en aan het IJzerfront. Het verhaal van Balamba, Yoka, Soumbou en Manglunki van de wieg tot in het - voor velen - oorlogsgraf. Een boek op het kruispunt van de Belgische-, koloniale- en oorlogsgeschiedenis.

'1914-1918: DE GROTE OORLOG IN BELGIË EN FRANKRIJK, VAN LUIK TOT DE IJZER EN DE SOMME'

Het Nationaal Geografisch Instituut heeft in augustus 2013 samen met Fons Wuylts van het Koninklijk Legermuseum een kaart uitgebracht over het militaire erfgoed van de Eerste Wereldoorlog. Deze kaart zal ook beschikbaar zijn in digitale vorm.

'L'ARTILLERIE LOURDE DE CAMPAGNE BELGE 1914-1940'

Van de hand van Roger Lothaire, verbonden aan het Koninklijk Legermuseum, verscheen een studie over de Belgische zware artillerie. Voormalig Kolonel Lothaire schreef eerder al twee gelijkwaardige werken over de lichte artillerie.

'RADIOLOGY IN A TRENCH COAT: MILITARY RADIOLOGY ON THE WESTERN FRONT'

In 2013 verscheen een boek over de ontwikkeling en het gebruik van radiologie in de Eerste Wereldoorlog. Het werd geschreven door Dr. René Van Tichelen, conservator van het Museum voor Radiologie in het Militair Hospitaal Koningin Astrid.

LOPEND ONDERZOEK

Pierre Lierneux en Kris Michiels van het Koninklijk Legermuseum werken aan een lijvig overzichtswerk over de uniformen en persoonlijke uitrusting van het Belgische leger in de Eerste Wereldoorlog, dat in het voorjaar 2015 verschijnt.

Aan de Koninklijke Militaire School werkt Kapitein-Commandant Tom Simoens van de leerstoel Geschiedenis aan een doctoraat over de transformatie van het Belgische leger in de Eerste Wereldoorlog aan de hand van de archieven van de Belgische 1ste Legerdivisie.

Nog aan de Koninklijke Militaire School wordt onder leiding van Prof. Stanislas Horvat onderzoek verricht naar de strafrechtelijke en administratieve gevolgen voor de Belgische troepen die in 1914 de fortengordels bemanden.

TENTOONSTELLINGEN

'14-'18, C'EST NOTRE HISTOIRE - DIT IS ONZE GESCHIEDENIS (februari 2014 - april 2015)

Onder de titel “'14-'18, C'est notre histoire – Dit is onze geschiedenis” opent in het Koninklijk Legermuseum een prestigieuze overzichtstentoonstelling over België in de Eerste Wereldoorlog. De realisatie ervan is toevertrouwd aan de vzw Museum van Europa en ontwerp bureau Tempora, in samenwerking met het Koninklijk Legermuseum en de Historische Pool van Defensie. Zowel de internationale context, als de militaire operaties en de bezetting komen uitgebreid aanbod met als blikvanger verschillende decors van onder meer een post aan de IJzer en een depot van het Hulp- en Voedingscomité. Speciaal voor de expo worden vele honderden stukken uit de reserves van het Legermuseum gehaald die nog nooit eerder het daglicht zagen. Ook buitenlandse musea stellen uniek materiaal ter beschikking. Deze nationale expo is een absolute must voor al wie belangstelling heeft voor de Eerste Wereldoorlog en de bewogen geschiedenis van het Belgische leger. De expo wordt financieel ondersteund door zowel het federale organisatiecomité als door de Vlaamse overheid en de Fédération Wallonie-Bruxelles.

Contact: info@expo14-18.be.

DODENGANG (zomer 2014)

De Dodengang is met meer dan 80.000 bezoekers op jaarbasis misschien wel de bekendste erfgoedsite van Defensie met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog. In de aanloop naar 2014 wordt de restauratie van het loopgraafstelsel afgewerkt en krijgt het onthaalgebouw een nieuwe museografie met expliciete link naar het nieuwe 'Museum aan de IJzer' en de andere initiatieven in Diksmuide. Op het gelijkvloers komt een nieuw onthaal met duiding bij de exploitatie van de site sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog. Op de eerste verdieping komt een inleiding op het oorlogsgebeuren en onder 'Kilomterpaal 16' wordt de Dodengang zelf voorgesteld met een digitale tijdslijn als blikvanger. Daarna komt het dagelijks leven aan bod met heel wat aandacht voor de vele doden die op de plaats gevallen zijn en met een groot aantal collectiestukken om het geheel levendig te maken. Op de tweede verdieping krijgt de bezoeker een overzicht van de actuele site en staat de interactie met het omliggende oorlogslandschap centraal. Dankzij een goede samenwerking met de Vlaamse overheid (Waterwegen en Zeekanaal NV) kon ook de Duitse bunker op het einde van de loopgraafsite in de ontsluiting meegenomen worden. De Duitsers waren hier over de IJzer gekomen en zaten er slechts op enkele tientallen meter van de Belgen.

©Patrick Brion

**DE RADIOLOGIE TREKT NAAR HET FRONT:
VAN 1914 TOT 2014
(van 15 maart tot 15 december)**

In het Militair Hospitaal Koningin Astrid in Neder-Over-Heembeek zet het Museum van de Radiologie een tentoonstelling op over radiologie in de Eerste Wereldoorlog, met een link van 1914 naar vandaag. Aan de opening van de expositie wordt ook de première gekoppeld van de documentaire 'Marie Curie et la Grande Guerre', over de bekende grondlegster van de radiologie door wiens werk tijdens de oorlog duizenden levens gered zijn. Het project wordt ondersteund door de CDSCA, de socio-culturele dienst van Defensie.

Contact: info@radiology-museum.be

**14-18: GELOOF, SPIRITUALITEIT EN ETHIEK
AAN HET FRONT (juli - december 2014)**

In Sint-Jacob-op-Coudenberg, de centraal gelegen kathedraal van het bisdom bij de Krijgsmacht in Brussel, wordt een historische tentoonstelling opgezet over de aalmoezeniersdienst in de Eerste Wereldoorlog en het omgaan met geloof, spiritualiteit en ethiek in een interconfessioneel perspectief. De tentoonstelling is een initiatief van de Katholieke Aalmoezeniersdienst bij Defensie en wordt ook opgenomen in het federale herdenkingsprogramma. Ze bouwt verder op de expo 'Gott mit uns' die in 2012 liep

in de IJzertoren in Diksmuide. Daarbij worden heel wat nieuwe verhalen gebracht, zoals over de Witte Paters bij de troepen in Belgisch Kongo en over de lotgevallen van twee aalmoezeniers bij de Belgische autokanonnen in Rusland. Ook enkele buitenlandse aalmoezeniers worden gevolgd, zoals de bekende Franse theoloog Pierre Teilard de Chardin die aan het IJzerfront diende als aalmoezenier bij de Franse koloniale troepen. Aan de tentoonstelling worden ook enkele interconfessionele herdenkingsactiviteiten gekoppeld.

Meer informatie: www.cdsca-ocasc.be

Misviering in de loopgraven.

HET FORT VAN BREENDONK, WILLEBROEK EN DE EERSTE WERELDOORLOG (28 september 2014 - 2018)

Het Fort van Breendonk is in de eerste plaats bekend als nazi-gruwelkamp van de Tweede Wereldoorlog, maar in oorsprong maakte het deel uit van de tweede fortengordel rond Antwerpen. Breendonk ligt op vier kilometer van het fort van Liezele en op acht kilometer van het fort van Walem. Na de val van Luik trok een deel van de Belgische troepen zich terug op dit 'Réduit national', dat door een Duits leger van 120.000 man belegerd werd. Na een zware beschieting met 30,5 cm-granaten moest het fort zich overgeven. In 2014 komt in verschillende toenmalige lokalen van het fort een driedelige tentoonstelling. In een eerste luik wordt ingegaan op de geschiedenis van het fort, de fortengordel rond Antwerpen en de gevechten aan het kanaal Brussel-Willebroek en in de omgeving van Londerzeel. Het tweede deel van de tentoonstelling focust op de bezetting van Willebroek. In het derde deel worden verhalen gebracht van veteranen van de Eerste Wereldoorlog die in de Tweede Wereldoorlog als gevangene in Breendonk terechtkwamen. De tentoonstelling opent op 28 september 2014 ter gelegenheid van de jaarlijkse bedevaart, die samenvalt met de zeventigste verjaardag van de bevrijding van het kamp, en loopt tot in 2018.

Contact: 14-18@breendonk.be

ONTLEENBARE TENTOONSTELLINGEN

(vanaf 15 januari 2014)

Het Instituut voor Veteranen-NIOOO heeft twee tentoonstellingen over de Eerste Wereldoorlog voorbereid, die zowel jongeren als volwassenen zullen aanspreken. Het instituut stelt ze tegen geringe vergoeding ter beschikking van alle geïnteresseerde instellingen, musea, bibliotheken, cultuurcentra en dergelijke. Beide expo's zijn drietalig, voorzien van een mooie lay-out en bestaan uit een reeks handige oprolbare posters die gemakkelijk te installeren zijn.

De eerste expo, 'De Grote Oorlog in grote lijnen', brengt in 30 panelen het verhaal van de Eerste Wereldoorlog op internationaal en Belgisch vlak met zowel aandacht voor de militaire als de burgerlijke aspecten van de Eerste Wereldoorlog aan de hand van foto's, documenten en anekdotes.

De tweede tentoonstelling, 'Congo aan den Yzer', sluit aan bij het gelijknamige boek van Griet Brosens en brengt het verhaal van 32 Congolezen die tijdens de Eerste Wereldoorlog deelnamen aan de operaties in België en van de Belgisch-Congolese 'Force publique', die vanuit Congo voornamelijk opereerde tegen Duits Oost-Afrika.

Contact: herinnering@warveterans.be

OORLOGSSLACHTOFFERS

DATABANK BELGISCHE OORLOGSDODEN (vanaf 11 november 2014)

Tijdens de Eerste Wereldoorlog stierven ongeveer 41.000 Belgen in militaire dienst. Zo wat de helft ervan rust vandaag op een militaire begraafplaats of militair ereperk. De anderen werden meestal in de jaren '20 gerepatrieerd en liggen vandaag over het hele land verspreid op burgerlijke begraafplaatsen. Velen kennen het excellente dodenregister van bijvoorbeeld de 'Commonwealth War Graves Commission', maar voor België was een centrale databank tot dusver niet voorhanden.

Het Instituut voor Veteranen-NIOOO combineerde de gegevens van de dienst Notariaat van Defensie in Evere met die van de Dienst Oorlogsgraven en de lijsten van de militaire begraafplaatsen. Het vroeg ook bij alle gemeentebesturen en heemkundige kringen bijkomende gegevens en informatie op over de oorlogsgraven in hun gemeente. Alle gelokaliseerde graven werden ook systematisch gefotografeerd. De resulterende databank wordt aan de vooravond van 11 november 2014 online gezet. Het is de bedoeling om die in de komende jaren uit te breiden met onder meer gegevens uit het Koninklijk Legermuseum en van nabestaanden van gesneuvelden. Ook de Belgische militairen gesneuveld in andere conflicten zullen in de toekomst toegevoegd worden. Een huzarenstuk waar Defensie en het Instituut voor Veteranen-NIOOO terecht trots op mogen zijn.

MILITAIRE OORLOGSGRAVEN

Zowat de helft van alle militaire oorlogsdoden heeft een laatste rustplaats op een van de 21 militaire begraafplaatsen of 80 militaire ereperken op gemeentelijke begraafplaatsen. Het beheer ervan werd in 1928 overgedragen aan Binnenlandse Zaken en in 2004 - na vaak jarenlange verwaarlozing - terug overgenomen door Defensie. Sindsdien was een uitgebreid programma in uitvoering om alle graven te restaureren op de 21 militaire begraafplaatsen. Dat werd eind oktober 2013 afgerond. Het groenonderhoud is uitbesteed aan burgerfirma's en de dichtstbij gelegen militaire kwartieren houden er toezicht op, samen met de dienst Oorlogsgraven van het Instituut voor Veteranen-NIOOO. Tegen de zomer van 2014 komt op elk van de 21 begraafplaatsen een infobord met grondplan en korte geschiedenis. Het beheer van de militaire ereperken is door Defensie uitbesteed aan de lokale besturen, waarvoor een vergoeding betaald wordt.

Defensie is ook in eerste lijn verantwoordelijk voor de stoffelijke resten van de talrijke gesneuvelden die nog elk jaar in de frontstreek gevonden worden. Van zo'n twintig procent kan de nationaliteit niet meer achterhaald worden. Die zijn dus niet meer aan het betreffende land over te dragen. Daarom komt er voor hen tegen augustus 2014 een crypte op de Belgische militaire begraafplaats van Houthulst, waar ze bijgezet zullen worden. Erboven komt een nieuw onthaalpaviljoen.

Contact: herinnering@warveterans.be
oorlogsgraven@warveterans.be

HERDENKINGSPLAKET GEREPATRIEERDE MILITAIRE OORLOGSGRAVEN (voorjaar 2014)

Militaire oorlogsgraven die in de jaren '20 gerepatrieerd zijn naar burgerlijke begraafplaatsen hebben geen militair statuut meer, maar het blijven natuurlijk wel militaire slachtoffers. In grote gemeenten werden ze meestal bijgezet op een apart ereperk, maar in kleinere dorpen belandden ze al eens tussen de burgergraven, soms zelfs in een familiekerk. Daardoor verdwenen er tijdens het opruimen van gemeentelijke begraafplaatsen al af en toe oorlogsgraven. Na inventarisatie door het Instituut voor Veteranen -NIOOO zal de Minister van Landsverdediging nu voor elk van die graven een duurzaam herdenkingsplakket ter beschikking stellen.

Aan de lokale besturen wordt gevraagd het aanbrengen van die plaketten zoveel mogelijk te combineren met de gemeentelijke initiatieven naar aanleiding van honderd Jaar Eerste Wereldoorlog. Voor de inhuldiging stuurt Defensie steeds een vertegenwoordiger ter plaatse. De eerste herdenkingsplaketten worden al in het voorjaar van 2014 aangebracht.

Contact: *oorlogsgraven@warveterans.be*

EREDIPLOMA (vanaf februari 2014)

Steden en gemeenten die zwaar te lijden hadden onder het oorlogsgebeuren kunnen bij de Minister van Landsverdediging een aanvraag indienen voor een erediploma 'Slachtoffer van Oor-

logsfeiten 1914-1918'. Aan die toekenning is ook een lint verbonden dat aan de gemeentevlag kan bevestigd worden. De erkenning ligt in de lijn van de informele aanduiding 'martelaarsteden', waarmee enkele gemeenten langs het 1914-traject van Luik naar de IJzer bedacht werden. Andere gemeenten kregen een officiële buitenlandse erkenning, zoals Ieper, dat het Franse 'Croix de Guerre' en het Britse 'Military Cross' aan het gemeentewapen mocht toevoegen. Dit project is een initiatief van het federale Organisatiecomité.

Contact: *info@mod.mil.be*

LIVE AND REMEMBER (vanaf schooljaar 2014-2015)

Het project 'Live and Remember' van het Instituut voor Veteranen introduceert de gesneuvelde soldaten van de Eerste Wereldoorlog op Facebook. Belgische en buitenlandse jongeren gaan samen op zoek naar sporen, achtergelaten door een soldaat die ook vandaag nog begraven ligt in België. Zo kunnen bijvoorbeeld een Australische en een Belgische klas samenwerken om een Australische soldaat, begraven in West-Vlaanderen, terug een gezicht te geven. De ene klas onderzoekt zijn leven voor de oorlog, voor hij naar Europa kwam. De andere zijn leven als soldaat aan het Westelijk front. Samen bouwen ze met de gevonden informatie, elk vanuit hun eigen land, aan een fanpagina op Facebook.

Contact: *herinnering@warveterans.be*

PLECHTIGHEDEN

NATIONALE PLECHTIGHEDEN (4 augustus & 28 oktober 2014)

Met het federale organisatiecomité 2014-2018 staat Defensie in 2014 mee in voor de organisatie van twee nationale herdenkingsdagen met internationale dimensie. Op 4 augustus 2014 wordt aan het intergeallieerd monument van Cointe bij Luik de honderdste verjaardag herdacht van de invasie van België door Duitsland en de schending van de Belgische neutraliteit. Dezelfde dag organiseert de Britse regering in Mons ook een grote plechtigheid waarop de eerste inzet van het Britse beroepsleger herdacht wordt.

Op 28 oktober 2014 staan de weigering van de onderwerping, het inunderen van de IJzervlakte en de figuur van Koning Albert centraal. Daartoe wordt een dubbele plechtigheid georganiseerd bij het Albert I-monument in Nieuwpoort en onder de Menenpoort in Ieper. Voor beide herdenkingsdagen worden buitenlandse staats- en regeringsleiders uitgenodigd.

Meer informatie: www.be14-18.be

Het intergeallieerd monument van Cointe.

*Het monument voor Albert I
in Nieuwpoort.*

De Menenpoort in Ieper.

PLECHTIGHEDEN MET STEUN VAN DEFENSIE

Naast de hierboven genoemde federale plechtigheden participeert Defensie in een hele reeks gelegenheidsceremonies. De hierna volgende lijst voor 2014 is niet exhaustief en zal op de geplande themasite van Defensie aangevuld worden met voor elke plechtigheid ook up-to-date informatie.

- 3 mei, Zonnebeke: inhuldiging 'Black Watch Memorial' Nonnebossen
- 3 aug, Thimister: Antoine Fonck, eerste gesneuvelde Belgische militair
- 4 aug, Visé: eerste gevechten bij de brug van Visé
- 6 aug, Herstal: gevechten bij Herstal (12de Linie) Seraing: slag bij Sart-Tilman (Boncelles en Ougrée)
- 10 aug, Halen: slag bij Halen
- 15 aug, Ans: ontploffing fort Loncin
- 20 aug, Andenne: Slachtoffer van oorlogsfeiten 14-18
- 23 aug, Dinant: herdenking van de terechtstelling van 674 burgers
- 6 sep, Antwerpen: 'Dag der Zeelieden'
- 11-12 okt, Melle-Diksmuide: Franse 'Fusiliers Marins'
- 22 okt, Diksmuide: Carabiniers-Grenadiers Oud-Stuivenskerke & Tervate
- 13 dec, Zonnebeke: Franse aanwezigheid in de winter 1914-'15

Meer informatie: www.be14-18.be/defensie

NATIONALE FEESTDAG (21 juli 2014)

Op de Nationale Feestdag wordt ook een '14-'18-element toegevoegd, namelijk een unieke evocatie van het Belgische leger anno 1914. Voor de gelegenheid zullen historische infanterie, cavalerie, genie, artillerie en burgerwacht deelnemen, naast rollend materieel zoals wagens, een ambulance, een veldkeuken en de voor 1914 zo typische Belgische mitrailleurkar met mastiff-honden. Twee authentieke Kruppkanonnen, getrokken door zesspannen, maken het geheel af en zullen de evocatie ongetwijfeld onder de internationale aandacht brengen. Dit is een initiatief van het Koninklijk Legermuseum met medewerking van groepen gespecialiseerd in 'levende geschiedenis'. Het reconstitutieproject kreeg de naam 'Onze Jongens' en zal vanaf 4 augustus ook in andere (burgerlijke) herdenkingsinitiatieven aantreden.

COLLOQUIA

MILITARY HYDROLOGY IN THE LOW COUNTRIES (2-3 oktober 2014)

Als eerste in een reeks Wereldoorlog I-gelinkte conferenties organiseert het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie in 2014 een colloquium over kunstmatige onderwaterzettingen in de Lage Landen. De meest bekende overstroming is natuurlijk die van het IJzerfront, die vier jaar lang in stand gehouden werd. Maar in 1914 werd bijvoorbeeld ook de streek rond Antwerpen onder water gezet. Het thema wordt ook in een ruimer historisch kader geplaatst door onder meer deskundigen uit Nederland. De colloquium vindt plaats aan de Campus Renaissance en wordt als een tweedaagse opgevat. Op de tweede dag is er een terreinbezoek aan Antwerpen en de pontonbrug over de Schelde die dan gelegd wordt (zie blz. 24).

Meer informatie: www.khid.be

FLANDERS FIELDS CONFERENCE OF MILITARY LAW AND THE LAW OF WAR (12-15 oktober 2014)

Een ander wetenschappelijk initiatief waaraan Defensie zijn medewerking verleent, is de vierdaagse 'Flanders Fields Conference of Military Law and the Law of War' in Ieper. Tegen de achtergrond van de Eerste Wereldoorlog wordt de hedendaagse militaire rechtsbeoefening bekeken vanuit vier perspectieven: chemische wapens, militaire justitie in moeilijke omstandigheden, het voeren van vijandelikheden (het Haagse recht) en de bescherming van specifieke groepen van personen tijdens gewapende conflicten (het Geneefse recht). Dit gespecialiseerde colloquium richt zich tot een internationaal doelpubliek en is slechts beperkt toegankelijk.

Contact: brussels@ismllw.org

Meer informatie: www.inflandersfields.be

WANDELEN & HERDENKEN

Defensie heeft een stevige reputatie voor wat betreft het organiseren van herdenkingsmarsen, zoals de 'Vierdaagse van de IJzer' en de 'Europese Mars van de Herdenking en de Vriendschap'. Die staan in 2014 in het teken van de gebeurtenissen van honderd jaar geleden en er zijn ook enkele nieuwe initiatieven van Defensie en zijn partners.

- 12-16 mei, Namen: NBK14, 'Namur Battlefield & Kids', enkel voor klassen 5de en 6de leerjaar van de regio Namen.
Contact: *Delphine.Vandezande@mil.be*
- 24-27 jun, Ardennen: Europese Mars van de Herdenking en de Vriendschap
Contact: *srtmesa@marche-mesa.com*
- 20-23 aug, Westhoek: Vierdaagse van de IJzer
Contact: *info@vierdaagse.be*
- 9-12 okt, Melle-Diksmuide: Herdenkingsmarsen Marine-Fuseliers
Contact: *comifusmar@gmail.com*

DIGITALISERING & INTERACTIEVE ONTSLUITING

FOTOCOLLECTIE (juli 2014)

Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakte de 'Service Photographique de l'Armée belge' een enorme collectie foto's. Zo'n 40.000 glasplaatnegatieven en positieven daarvan worden bewaard in het Koninklijk Legermuseum en zijn meestal nog nooit afgedrukt. Het museum engageert zich om al die foto's te digitaliseren en de eerste reeks tegen de zomer van 2014 online te zetten mét geografische en thematische beschrijving. Tegen eind 2015 moet de volledige collectie ter beschikking zijn, die dan een uniek beeld zal geven van België en het Belgische leger in de Eerste Wereldoorlog. De collectie mag zich meten met andere grote officiële fotoverzamelingen.

DATABANK OORLOGSDODEN (november 2014)

Zie blz. 16 'Oorlogsslachtoffers'.

OORLOGSKAARTEN (april 2014)

Het Nationaal Geografisch Instituut werkt aan de digitalisering van honderden historische oorlogskarten, waaronder heel wat loopgraafkaarten. Die worden toegankelijk gemaakt via het Cartesiusproject, dat het NGI momenteel samen met het Algemeen Rijksarchief en de Koninklijke Bibliotheek van België in ontwikkeling heeft. Een selectie van die kaarten zal ook op de themasite Defensie 2014-2018 geplaatst worden, naast een applicatie rond het nog in België bewaarde oorlogserfgoed. Het Nationaal Geografisch Instituut zet hiervoor zijn nieuwste geo-tool in: CartoWeb.

Meer informatie: www.ngi.be

WEBSITE

Om alle herdenkingsinitiatieven van Defensie op de voet te kunnen volgen, kan je terecht op de federale website 14-18 waarop gegevens komen over alle projecten waaraan Defensie en zijn partners steun verlenen. Er komt ook achtergrondinformatie over de belangrijkste operaties waarin het Belgische leger tijdens de Eerste Wereldoorlog betrokken was en over de historische gebeurtenissen op Belgische bodem. In de loop van 2014 zullen hierop eveneens de genoemde fotocollectie van het Koninklijk Legermuseum en de databank van de Belgische militaire oorlogsdoden online komen, net als een speciaal hiervoor ontwikkelde applicatie van het Nationaal Geografisch Instituut.

Meer informatie: www.be14-18.be/defensie

.be **2014-18**

HOME EVENEMENTEN DIPLOMA ORGANISATIE DEFENSIE CONTACT LINKS

HERDENKING VAN DE EERSTE WERELDOORLOG IN BELGIË

De Eerste Wereldoorlog, tussen 1914 en 1918, wijzigde grondig de geschiedenis van ons land en van de hele wereld. "Meer dan welke moderne oorlog ook, leeft 14-18 in de herinnering voort als het ultieme overblijfsel van een onoverwinnelijke tussen koning en koning. Het is de oorlog van de 'verpochte generatie', opgevoerd voor iets dat achteraf niet meer zo goed te achterhalen is" (Joseph De Saepgedruver). Omdata fin het dat de laatste menselijke pogingen eerleiden zijn, blijft deze oorlog voortleven in het collectieve geheugen van ons land. België speelde een belangrijk rol in deze oorlog. Het is het einde door de moedige weerstand van onze soldaten bij de Duitse invasie. "Over Imitie Bergum" had de bewondering van de hele wereld verstand.

België zal dan ook een centrale plaats innemen in de herdenking van de 100ste verjaardag van deze oorlog. Deze herdenking zal onder meer gebeuren door enkele nationale herdenkingsplechtigheden met internationale uitstraling. Daarnaast zullen, op de verschillende bestuursniveaus, binnen ons land, gedurende de hele periode 2014-2018, culturele, artistieke, historische en wetenschappelijke initiatieven genomen worden.

- DRIE THEMA'S
- HERDENKINGSPLECHTIGHEDEN
- ORGANISATIE

ONDERSTEUNING EXTERNE HERDENKINGSPROGRAMMA'S

ONDERSTEUNING

Naast de eigen programmatie ondersteunt Defensie in 2014 ook herdenkingsinitiatieven van andere federale overheidsdiensten, deelstaten, provincies en gemeenten. Dit gebeurt vooral door logistiek en technische know-how ter beschikking te stellen, maar ook door bijvoorbeeld collectiestukken uit te lenen en historische expertise te delen.

Een voorbeeld van externe ondersteuning zijn concerten die op vraag van derden door de drie muziekkapellen van Defensie uitgevoerd worden. De lijst zal op de geplande themasite van Defensie aangevuld worden met actuele informatie voor elk muziek-evenement. Daarnaast hebben de muziekkapellen uiteraard hun eigen programmatie en luisteren ze heel wat plechtigheden op.

De geactualiseerde lijst kan je terugvinden op de website www.be14-18.be.

PONTONBRUG OVER DE SCHELDE (3-5 oktober 2014)

Een voorbeeld van steun aan derden is de unieke bijdrage die Defensie levert aan het herdenkingsprogramma van het Vredescentrum Antwerpen. Daar wordt immers een 370 meter lange pontonbrug gebouwd over de Schelde. Die zal de ponton aan het Steen verbinden met het staketsel van de Zeevaartpolitie op de linkeroever. Een belangrijk historisch element in de strijd om Antwerpen was immers de bouw van drie pontonbruggen over de Schelde. Hierover hebben heel wat Belgische troepen maar ook duizenden burgers de stad verlaten tot in de nacht van 8 op 9 oktober 1914. Tussen 3 en 5 oktober 2014 worden minstens 100.000 geïnteresseerden verwacht om de unieke overtocht te maken. De realisatie van dit huzarenstuk gebeurt door het 11 Bataljon Genie uit Burcht en de 105de Brugcompagnie uit Nederland.

HERDENKINGSMONUMENTEN

Kort na de Eerste Wereldoorlog werden in het hele land duizenden monumenten opgericht om de vele burger- en militaire doden te herdenken die tijdens het conflict vielen. Deze monumenten boden aan de bevolking de kans om hun doden te eren. Ze vormden een bewijs dat hun offers herdacht werden en gaven ook een betekenis aan de opofferingen die door de gemeenschap werden gedragen.

Met het project rond de herdenkingsmonumenten wenst Vice-Eerste Minister en Minister van Landsverdediging Pieter De Crem deze plaatsen van herdenking opnieuw op de voorgrond te brengen om zo de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog te huldigen.

Aan alle steden en gemeenten wordt de kans geboden om een herinneringsplaat aan te vragen voor de monumenten op hun grondgebied.

De tekst luidt als volgt: “Dankbare herinnering aan zij die in de Eerste Wereldoorlog gevallen zijn voor vrijheid en democratie vanwege Vice-Eerste Minister en Minister van Landsverdediging Pieter De Crem”.

*Monument voor de oorlogshelden
van de nacht van 5 op 6 augustus 1914*

CONTACT

Ministerie van Defensie

Kabinet Defensie

Kabinet Minister van Landsverdediging
Lambermontstraat 8
1000 Brussel
Tel: 02 550 28 11
info@mod.mil.be

Historische toelichting & inhoudelijke projecten

Historische Pool van Defensie

Prof. Em. Dr. Luc De Vos
Franky Bostyn
Koninklijke Militaire School
Renaissancelaan 30
1000 Brussel
Tel: 02/742 6237 of 02/742 6871.
HPD-PHD@mil.be

Partnerinstellingen onder de Minister van Landsverdediging

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Jubelpark 3
1000 Brussel
tel. 02 737 78 11
infocom@klm-mra.be

Fort van Breendonk

Brandstraat 57
2830 Willebroek
tel. 03 860 75 24
14-18@breendonk.be

Centrale Dienst voor Sociale en Culturele Actie

Bruynstraat 1, Blok F
1120 Neder-Over-Heembeek
infocom@cdsca.be

Instituut voor Veteranen

Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers

Regentlaan 45/46
1000 Brussel
tel. 02 227 63 00
herinnering@warveterans.be
oorlogsgraven@warveterans.be

Nationaal Geografisch Instituut

Abdij ter Kameren 13
1000 Brussel
tel. 02 629 82 82
www.ngi.be

Koninklijk Gesticht van Mesen

Louizalaan 363 bus 3
1050 Brussel
info@kgm-irm.be

V.U. : Koen Hillewaert – DG Com – Blok 5, Kwartier Koningin Elisabeth – Eversestraat 1 – 1140 Brussel – 0800 333 48
Druk: *Print House Defence* – 02 701 38 76

NSN 7690-DE-014-9953